

کتابخانه: ۲۵۱۲۷۹
۰۸۱۳۵۲-۰۱۷۶۷-۹

احزاب سیاسی در حوزه پیرامون ایران

www.ketab.ir

تألیف و گردآوری
عبدالحمید شمس

سرشناسه:	شمس، عبدالحمید، ۱۳۳۰ -
عنوان و نام پدیدآور:	احزاب سیاسی در حوزه پیرامون ایران/ تألیف و گردآوری عبدالحمید شمس.
مشخصات نشر:	تهران: موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری:	۷۲۲ ص. مصور، جدول، نقشه.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۳۳۸-۲۳۱-۵:
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
یادداشت:	کتابنامه: ص. [۶۸۹] - ۷۱۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت:	نمایه.
موضوع:	حزب‌های سیاسی
	Political parties
	حزب‌های سیاسی -- مطالعات میان‌فرهنگی
	Political parties -- Cross-cultural studis
	حزب‌های سیاسی -- ایران
	Political parties -- Iran
شناسه افزوده:	موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی
رده‌بندی کنگره:	DSR ۱۵۰۴/۵:
رده‌بندی دیویی:	۹۵۵/۰۸۲۴۰۴۵۲:
شماره کتاب‌شناسی ملی:	۸۵۵۹۱۸۱

نام کتاب: احزاب سیاسی در حوزه پیرامون ایران
تألیف و گردآوری: عبدالحمید شمس
ناشر: موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: پاییز ۱۴۰۰

قیمت: ۶۸۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۳۸-۲۳۱-۵

آماده‌سازی ادبی و هنری: دفتر خدمات پژوهشی موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی
آدرس ناشر: خیابان شهید باهنر (نیاوران) - جمال‌آباد - خیابان شهید مختار عسگری - شماره ۶

تلفن: ۲۶۱۱۶۸۵۲

مسئولیت محتوای مطالب بر عهده مؤلف می‌باشد.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۹
فصل یکم: یادآوری آموزه‌هایی از کتاب «نهادهای سیاسی و خط‌مشی‌های اقتصادی - اجتماعی».....	۲۳
کلیات.....	۲۴
نظام‌های سیاسی.....	۲۴
جامعه‌شناسی سیاسی و حزب.....	۲۷
۱. رابطه علم سیاست و جامعه‌شناسی سیاسی.....	۲۷
۲. مفهوم و موضوع جامعه‌شناسی سیاسی.....	۲۹
مفهوم حزب.....	۳۲
۱. معیارهای وجودی.....	۳۳
۲. ویژگی‌های حزب.....	۳۳
۳. کارکردهای حزب.....	۳۵
تعاریف حزب.....	۴۴
تقسیم‌بندی احزاب.....	۴۶
۱. احزاب زائیده انتخابات.....	۴۶
الف. احزاب خواص.....	۴۶
ب. احزاب توده‌ای و هوادار گرا.....	۴۷
ج. احزاب گرایشی، احزابی بدون پارتیزان.....	۴۹
۲. احزاب از بیرون ساخته.....	۵۱
۳. احزاب دولت ساخته.....	۵۳
نظام‌های ایدئولوژیک و ساخت احزاب اقماری.....	۵۴
ائتلاف و پیدایش کارتل‌های حزبی.....	۵۵
احزاب قومی.....	۵۷
احزاب مذهبی.....	۵۸
۱. احزاب مذهبی اصلاح طلب.....	۵۹

۶۰	۲. احزاب مذهبی بنیادگرا.....
۶۱	احزاب در کشورهای جهان سوم و چهارم.....
۶۲	احزاب چپ و راست در نیم‌دایره سیاسی.....
۶۵	چپ و راست در عرصه سیاسی، اقتصادی، و اجتماعی.....
۶۶	تحلیلی بر نیروهای چپ و راست.....
۷۲	جناح‌های راست و چپ درون‌حزبی.....
۷۵	نتیجه‌گیری.....
۷۷	فصل دوم: احزاب سیاسی ایران در سال‌های بعد از انقلاب.....
۷۷	مقدمه.....
۷۸	احزاب رسمی و پذیرفته‌شده کشور.....
۹۰	نهادهای سیاسی چپ.....
۹۰	۱. حزب توده.....
۹۶	۲. مجاهدین خلق.....
۹۷	۳. سازمان چریک‌های فدایی.....
۹۹	احزاب محلی در کردستان.....
۹۹	۱. حزب دموکرات کردستان ایران.....
۱۰۱	۲. سازمان زحمتکشان (کومله).....
۱۰۲	جبهه ملی ایران.....
۱۰۷	جبهه ملی پنجم.....
۱۱۰	اعلام موجودیت جبهه ملی سامان ششم.....
۱۱۸	احزاب ملی - مذهبی.....
۱۱۸	۱. نهضت آزادی.....
۱۲۴	انحلال حزب جمهوری اسلامی.....
۱۲۵	احزاب اصول‌گرا.....
۱۲۵	۱. روحانیت مبارز.....
۱۳۰	تشکل‌های همسو با جامعه روحانیت مبارز.....
۱۳۰	۲. جمعیت موقوفه اسلامی.....
۱۳۱	۳. جامعه اسلامی مهندسان.....
۱۳۳	۴. جامعه انجمن اسلامی بازار و اصناف.....
۱۳۳	۵. جامعه زینب ^(س)
۱۳۳	۶. جامعه اسلامی پزشکان.....

مقدمه

فلسفه وجودی مردم‌سالاری به حضور احزاب سیاسی و نهادهای مدنی مستقل و غیردولتی وابسته است. در کشورهایی که نهادهای سیاسی - مدنی یادشده نقشی در صورت‌بندی قدرت سیاسی ندارند، طبیعتاً توسعه‌یافتگی سیاسی و دموکراسی نیز مورد تردید است. اگرچه در کشورهای خاورمیانه ضرورت توسعه‌یافتگی مبتنی بر کثرت‌گرایی سیاسی و بهره‌گیری از تمامی نخبگان با گرایش‌های مختلف درک شده - مستقیم یا غیرمستقیم - و در قوانین اساسی این کشورها انعکاس یافته، اما فقدان نسبی «سنت دموکراتیک» در شماری از کشورهای این منطقه، گذار به سوی مردم‌سالاری و تثبیت آن را دشوار نموده است.

یکی از اصول مردم‌سالاری «تساهل در اعمال قدرت»^۱، به مفهوم سهل گرفتن یا تحمل کردن توسط حزب حاکمی است که در رقابت‌های سالم انتخاباتی پیروز شده و در طول مدت‌زمانی که تا انتخابات بعدی در قدرت قرار داشته است - به دلایل انسانی و عقلانی - با احزاب و اقلیت‌های سیاسی، قومی، فرهنگی، و مذهبی با رأفت و بخشندگی رفتار می‌کند. چرا که احزاب شکست‌خورده در انتخابات، به‌دست گرفتن قدرت را در دورنمای فعالیت‌های سیاسی خود پیش‌بینی می‌کنند. پس در صورت رسیدن آنها به حکومت، حزب تازه به‌قدرت‌رسیده نیز با حزبی که پیشتر در قدرت بوده با تساهل برخورد می‌کند. تجربه نشان می‌دهد که احزاب افراطی راست و چپ قابلیت کافی برای به‌کارگیری اصل تساهل ندارند، و برعکس احزاب میانه‌رو و اصلاح‌طلب قابلیت‌های بیشتری برای پذیرش اصول

مردم‌سالاری همچون رقابت^۱ سالم برای به‌دست گرفتن قدرت، تساهل به هنگام اعمال قدرت، و تناوب^۲ به وقت انتقال قدرت دارند. شوربختانه در منطقه خاورمیانه احزاب میانه‌رو به دلایل گوناگون همچون ناآگاهی عمومی و توسعه‌نیافتگی سیاسی از اقبال کمتری برای رسیدن به قدرت پایدار برخوردار هستند.

یکی از کاستی‌هایی که در روابط ایران و دیپلمات‌های ایرانی و فعالان حوزه سیاست خارجی وجود دارد، نبود آشنایی با جریان‌های سیاسی فعال در کشورهای منطقه، مواضع آنها نسبت به ایران، و نبود اطلاعات برای نزدیک شدن به آنها (در صورت سازگاری مواضع‌شان با ایران) یا کمک به خنثی کردن اثرات مخرب آنها بر روابط ایران با کشور متبوع آنهاست.

در ارتباط با گزینش نام این کتاب بحث‌های بسیاری با اندیشمندان حوزه جغرافیا شد. در گام نخست از عنوان «احزاب خاورمیانه...» استفاده شد، اما برخی به‌درستی بر این نظر بودند که اصطلاح «خاورمیانه» واژه‌ای است که اروپاییان به این منطقه با توجه به موقعیت جغرافیایی خودشان (اروپامحور دانستن) اطلاق کرده‌اند، در حالی که این منطقه تقریباً در مرکز خشکی‌های کره زمین و نقشه سیاسی جهان است و نه در خاورمیانه. خاورمیانه از نظر جغرافیایی و به‌طور حقیقی باید در مرکز آسیا باشد (یعنی شامل هند و شبه‌جزیره هند و چین، بنگلادش، تبت) و نه جنوب غربی آسیا. به عبارت دیگر، این منطقه تنها از دید اروپای غربی در مشرق واقع شده، در حالی که همین منطقه برای یک هندی منطقه‌ای غربی و برای یک روسی در جنوب واقع شده است. اما استفاده از نام «غرب آسیا» نیز سازگاری کاملی با اهداف این کتاب - یعنی پرداختن به احزاب کشورهایی که ایران را احاطه کرده‌اند، متأثر از فرهنگ ایرانی بوده‌اند، و بر روابط خارجی آن اثر گذاشته‌اند - ندارد. بنابراین، برای پرهیز از تولید ابهام برای خوانندگان، سرانجام عنوان «احزاب سیاسی پیرامون ایران» برگزیده شد، اما به دلیل اثراتی که نظام حزبی برخی کشورهای غرب آسیا بر روابط بین‌الملل ایران دارند، احزاب لبنان و اسرائیل نیز در این فهرست قرار گرفتند.

1. Concurrence (f)

2. Alternance (f)